

Oleksandr Maksymov¹<https://orcid.org/0000-0002-5251-3794>¹Ivan Franko Zhytomyr State University

STATUS OF UKRAINIAN WOMEN IN MODERN SOCIETY THROUGH THE PRISM OF DEVIANT BEHAVIOR

СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ В МОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Summary

The proposed article attempts to study the problem of deviant behavior of women, taking the territory of the Right-Bank Ukraine in modern times as an example. Deviations from the norm have always caused reactions from society. Through the prism of historical research, we attempt to look at how such things were treated in the late nineteenth and early twentieth centuries. It was at this time that changes occurred at both the legislative and social levels, which significantly affected the status and role of Ukrainian women. She was partially granted civil rights and gained access to specialized education.

All these changes were provoked by the reform activities of the Russian Empire. However, the predominance of customary law remained unchanged, and most of the norms remained on paper and were not implemented in real life. The position of women in the family remained unchanged. She continued to perform basic household functions, raise children, and was completely subordinate to her husband's authority. Despite the progressive shifts towards women gaining a significant place in the community at the time, the status and role of women did not undergo fundamental changes at that time. This directly influenced the model of women's behavior, which was placed in a clear framework of norms and traditions approved by

society. Accordingly, violation of established norms primarily provoked women to display deviant behavior, as this was their way of resisting their husbands, communities, and the state.

Keywords: Ukrainian woman, family, model of female behavior, manifestation of deviant behavior, modern society

Анотація

В запропонованій статті зроблено спробу вивчення проблеми девіантної поведінки жінок, за приклад взято територію Правобережної України в модерний час. Відхилення від норми завжди викликали реакції суспільства. Крізь призму історичного дослідження ми робимо спробу поглянути як до подібних речей ставились наприкінці XIX – на початку XX ст. Адже саме в цей час відбулись зміни як на законодавчому, так і суспільному рівнях, що значно вплинуло на статус та роль української жінки. Вона частково наділялась громадянськими правами, отримала доступ до спеціалізованої освіти.

Всі ці зміни були спровоковані реформаторською діяльністю Російської імперії. Проте переважання звичаєвого права залишалось незмінним, більшість норм так і залишились на папері та не знайшли свого втілення в реальному житті. Становище жінки ж в сім'ї залишалось незмінним. Вона продовжувала виконувати основні господарські функції, виховувала дітей та повністю підпорядковувалась владі чоловіка. Не дивлячись на прогресивні, на той час зрушення в бік здобуття жінками вагомого місця в громаді, статус та роль жінки, докорінних змін на той час не зазнав. Це безпосередньо впливало на модель жіночої поведінки, яку ставили в чіткі рамки схвалених суспільством норм та традицій. Відповідно порушення усталених норм насамперед провокувало жінку на прояв девіантної поведінки, адже в такий спосіб нею чинився спротив чоловіку, громаді, державі.

Ключові слова: українська жінка, сім'я, модель жіночої поведінки, прояв девіантної поведінки, модерне суспільство

Вступ

Девіантна поведінка (від лат. *deviatio* - відхилення) завжди пов'язана з невідповідністю людських вчинків, дій, видів діяльності поширеним в суспільстві або його групах цінностям, правилам (нормам) та стереотипам поведінки, очікуванням,

установкам. Це може бути не тільки порушенням формальних (правових) або неформальних (мораль, звичаї, традиції, мода) норм, але і девіантний стиль поведінки та життя в цілому, що не відповідає прийнятим моральним цінностям в даному суспільстві.

Велика кількість проявів девіантної поведінки, залежність оцінки поведінки як нормальної або ж не нормальної від цінностей, норм, очікувань суспільства, зміни оцінок з часом, конфлікт оцінювання поведінки різними соціальними групами, суб'єктивні уявлення дослідників (девіантологів) – все це ускладнює розробку стійких та однотипних визначень девіантної поведінки [7, с. 56].

Так, на думку А. Коена, девіантна поведінка це поведінка, яка йде врозріз з інституціоналізованими очікуваннями, а саме з тими, що визнаються законними в середині соціальної системи» [12, с. 521]. Е. Гуд вважає, що девіантність – це поведінка, яку деякі люди в суспільстві оцінюють, як образливу, неприємну і яка викликає або може викликати несхвалення, покарання або вороже ставлення по відношенню до суб'єкта такої поведінки [1, с. 7]. Американський соціолог В. Самнер визначає девіантну поведінку, як порушення встановлених контекстуальних, культурних або соціальних норм, будь то народні звичаї або кодифіковані закони (1906 р.) Розшифровуючи при цьому значення таких фундаментальних понять, як: народні звичаї – норми, що засновані на повсякденних культурних звичаях, які стосуються практичних питань; кодифіковані закони – норми, які чітко сформульовані та записані в кодексах та застосовуються державними органами. Таким чином, злочин, відповідно, це акт, який порушує не тільки норму, але й закон.

Мета роботи

Комплексний розгляд проблеми девіантної поведінки жінок Правобережної України в кінці XIX – початку XX ст.

Предмет дослідження

Девіантна поведінка жінок на Правобережжі в умовах модерного суспільства кінець XIX – початок XX ст.

Методи дослідження

Вивчення проблеми девіантної поведінки жінок на Правобережній Україні наприкінці XIX – початку XX ст. проводилось на основі таких загальнонаукових

принципів як історизму, об'єктивності, системності, всебічності. Застосування принципу історизму дозволяє виявити найбільш характерні на той час прояви девіантної поведінки жінок у відповідності до конкретно-історичних обставин періоду.

Принцип об'єктивності допоміг підійти до розгляду предмета дослідження з урахуванням об'єктивних історичних закономірностей, з критичним аналізом літературно-джерельної бази, мінімізувавши будь-які суб'єктивні рефлексії автора. Принцип об'єктивності також полягав у залученні судових справ щодо випадків жіночої девіації з метою представлення лише реальних фактів щодо цієї проблеми. Принцип системності сприяв виявленню місця та ролі української жінки в модерному суспільстві. Принцип всебічності проявився при комплексному аналізі літературно-джерельної бази, фактичному врахуванні усіх можливих сюжетних ліній окресленої проблематики.

Результати дослідження

Девіантною називають поведінку, яка не відповідає нормам та правилам. Девіантність може бути такою незначною, як ковирання в носі на публіці, або ж такою серйозною, як вбивство [3, с. 206]. При цьому одні соціологи в якості точки відліку (норми) використовують очікування відповідної поведінки, а інші – еталони, зразки поведінки [4, с. 3]. Деякі дослідники вважають, що девіантними можуть бути не тільки дії, але й ідеї та погляди [2, с. 2]. Девіантну поведінку не рідко пов'язують з реакцією суспільства на неї і тільки тоді визначають девіацію як відхилення від групової норми, яке тягне за собою ізоляцію, лікування, ув'язнення або інше покарання порушника.

До визначення терміну «девіація» в сучасній соціології існує два ключові підходи (які відрізняють його від морального та юридичного підходів). По-перше, девіація визначається її соціальним контекстом. Аби зрозуміти, чому деякі дії являються відхиленням від норми, а деякі ні, варто розуміти, які існують правила і як ці правила були встановлені. Якщо правила змінюються, міняється і те, що вважається відхиленням. Оскільки правила та норми різняться в залежності від культури та часу, логічно, що і уявлення про відхилення також набувають іншої форми. Таким чином можна стверджувати, що девіантна поведінка, яка стає популяризованою або сприймається як нормальна, – це те, як суспільство змінюється або еволюціонує з часом. У правовому контексті девіантна поведінка відноситься до дій, які не тільки класифікуються, як відхилення від загальноприйнятих норм певного соціуму, але й як неправомірні дії, тобто порушення законів.

По-друге, девіантна поведінка визначається соціальними стандартами суспільства. Являються дії девіантними чи ні залежить від визначення цього акту суспільством. Самі норми та правила, які визначають, які ж дії є девіаціями, а які ні, постійно змінюються через поточні соціальні процеси – політичні, правові, культурні і т. д. [18, с. 10]. Однак існують певні відхилення в поведінці, які будь-де вважаються злочинними. Головним прикладом девіантної поведінки, який карається не тільки законом, але й засуджується соціумом, – позбавлення життя людини – вбивство. Тим не менш, те, що одне суспільство вважає вбивством, інше ж може визнати виправданим вбивством (в разі військових дій). Наприклад, в деяких ісламських країнах подружня зрада вважається злочином, за який присуджується смертний вирок. Однак для більшості Європейських країн така судова практика є не допустима.

Таким чином, виходячи з найзагальніших уявлень можна дати наступне визначення: девіантна поведінка (deviant behavior) – це вчинок, дія людини (групи осіб), що не відповідає офіційно встановленим або ж фактично сформованим в даному суспільстві (культурі, субкультурі, групі) нормам та очікуванням. При цьому під «офіційно встановленими» розуміються формальні, правові норми, а під «фактично сформованими» – норми моралі, звичаї, традиції [8, с. 15].

Також, варто визначити в якому ж сенсі вживається вираз «девіантна поведінка» – як характеристика індивідуального поведінкового акту чи як соціального феномену. Пізніше для позначення останнього стали застосовувати терміни «девіація» («відхилення»), «девіантність» або ж «соціальна девіація» («соціальне відхилення»). В якості складного соціального явища девіації визначаються як порушення соціальних норм, які характеризуються конкретною масовістю, стійкістю та поширеністю при подібних соціальних умовах.

За цими визначеннями відхилення не є ні добрим, ні поганим, але його слід оцінювати в кожному конкретному випадку. Така поведінка може бути описана як «інша», або «несподівана» і може викликати позитивні чи негативні відповіді в інших людей.

За довгий час свого існування суспільство виробило різні системи реагування на носіїв девіантної поведінки: різні види морального осуду, зокрема, маркування «іншого» шляхом «начіплювання ярликів», ізоляцію порушників у карних та лікувальних закладах і т. д. Окрім, державного, законодавчого існує і соціальний контроль поведінки індивіда в кожній конкретній ситуації, який здійснюється щоденно. Так, французький філософ М. Фуко зазначає, що з раннього нового періоду європейське суспільство все більше

цікавилось соціальним контролем як практикою влади. В даному сенсі термін «влада» відноситься не просто до діяльності держави, але і до всієї практики, за допомогою якої окремі особи або організації намагаються управляти поведінкою інших. В XV-XVI ст. були написані численні трактати про те, як управляти містом або ж армією, державою, економікою в т. д. В даних творах описувалось мистецтво управління не тільки владними структурами, а й поведінкою окремих осіб або груп. Найвідомішим з цих трактатів є «Державець» Ніколо Макіавеллі, в якому зазначено ряд порад, як найкраще всього будувати відносини з підданими.

Вже в XIX ст. з формуванням сучасної системи реагування на носіїв девіантної поведінки розширилися засоби державного та суспільного контролю. Встановлення різних норм та розвиток дисциплінарних заходів задля запобіганню відхилення від усталених норм та законів стають все важливішими для організації роботи різних установ. Для керування звичним та повсякденним для нас життям більш ніж досить буде звичайного суспільного контролю. Однак, при порушенні кодифікованих законів задіюються такі владні структури, як суди, поліція, пенітенціарна система в цілому. Однак не дивлячись на ці два різних види контролю формула реагування залишається однаковою: за хорошу поведінку призначають винагороду (схвалення з боку інших), а за погану – покарання [14, с. 50].

В сучасній науці існує теорія, яка багато в чому пояснює причини виникнення девіантної поведінки та вплив її на суспільство – теорія соціальної дезорганізації, розроблена дослідниками Чикагського університету в 1920-х та 1930-х рр. Згідно даної теорії підвищений рівень злочинності виникає в суспільствах зі слабкими соціальними зв'язками та відсутнім соціальним контролем. Саме відсутність моральної та соціальної солідарності створює умови для виникнення соціальних відхилень. Дана теорія вказує на широкі соціальні фактори як на причину відхилень від загальноприйнятої поведінки. Девіантний статус індивідів приписується їм через соціальні процеси. Люди не народжуються девіантними, але стають такими в результаті взаємодії з різними соціальними групами, установами та владою.

Дана теорія знайшла своє продовження в Теорії управління американського соціолога Треваса Хірша. Згідно його теорії, соціальний контроль наряду залежить від міцності соціальних зв'язків. Більшість людей готові були б порушувати закони або чинити не належним чином, аби отримати додаткові матеріальні та нематеріальні блага, як би в них була така можливість. І ця можливість є, але лише в тих хто слабо контролюється соціальними обмеженнями. Хірш вважає, що відхилення є результатом

переважання відчуття відірваності від суспільства. Люди, що вважають себе частиною суспільства, з меншою вірогідністю вчинять злочин проти того соціуму частиною якого вони є. Дослідник виділив 4 типи соціальних зв'язків, які зв'язують людей з суспільством:

- 1) відчуття прив'язаності, яким вимірюються наші зв'язки з іншими. Коли ми тісно прив'язані до інших людей, то переймаємося їхньою думкою про нас. Люди підпорядковуються суспільним нормам, аби отримати схвалення зі сторони сім'ї, друзів і т. д.;
- 2) зобов'язання, що відносяться до інвестицій, які ми робимо, аби відповідати звичайній, загальноприйнятій поведінці. Місцева ділова жінка, яку всі поважають, яка є членом волонтерської організації, може втратити значно більше в разі вчинення злочину, ніж та у якої немає кар'єри. Під час прийняття рішення про вчинення будь-яких протиправних дій існує розрахунок, так званих, затрат та вигоди, при якому ціна бути спійманим для одного буде набагато вищою, ніж для іншого;
- 3) ступінь залученості або участі в суспільно-корисній, законній діяльності знижує вірогідність девіації;
- 4) переконання – це згода про спільні цінності в суспільстві. Якщо людина розглядає соціальні цінності як свої власні переконання, то він чи вона буде їм відповідати [10, с. 110].

Таким чином, згідно постулатів даних теорій, саме середовище в якому живе особа та соціальні зв'язки є основним факторами, що впливають на виникнення девіантної поведінки.

Девіації та злочинний світ впливають на стан різних суспільних сфер – від повсякденної поведінки і побутової лексики до особливостей функціонування владних структур. Злочинність це лише один з видів девіантності. Злочини одночасно являються результатом пияцтва, проституції, аморальної поведінки та ін. Іншими словами є фактори, які підвищують вірогідність девіантної поведінки, а вже якої вона набуде форми – залежить від випадку або індивідуальних особливостей людини. Девіантна поведінка жінок багато в чому відрізняється від чоловічої. Адже на неї впливають не тільки соціально-психологічні, соціальні та психологічні фактори, а й індивідуальні особливості жінок. Відхилення в поведінці жінок формуються під впливом соціального середовища. Найбільший вплив на формування особистості жінки має період дитинства та юність. Кожна дівчина проживає своє життя в різних колективах – сім'я, друзі та ін.

Кожен з цих колективів має певний вплив на формування особистості жінки. Через свої переживання, тривожність та вразливість жінки піддаються впливу їхньому впливу.

До особливостей жіночої злочинної поведінки відносяться способи вчинення злочинів, які обумовлені психофізичними особливостями статі. Саме вони формують перелік жіночих злочинів: дітовбивство, крадіжка, образа в усній формі, нанесення легких тілесних пошкоджень. В способах здійснення жінкою злочинів відображається емоційновольова сфера особистості, яка відрізняється проявом більшої емоційності, ніж у чоловіків, вибором засобів та способів вчинення злочинів, виходячи з психофізичних особливостей жінок [5, с. 88].

Кінець XIX – початок XX ст. ознаменувався в історії як період докорінних змін, як в соціально-економічному так і в правовому аспектах життя українського населення. Найважливішою подією у житті селян у другій половині XIX ст. стало скасування панщини в Австро-Угорщині (1848 р.) та кріпацтва в Російській імперії (1861 р.). Однак подальші аграрні реформи, які здійснювали уряди цих країн, не сприяли поліпшенню економічного становища селянства, а лише спричинили подальше зубожіння значної його частини (на тлі малоземелля і безземелля) та різкого майнового розшарування. Водночас відбувалось інтенсивне піднесення промисловості, розвивались міста та селища навколо нових заводських центрів, що в умовах малоземелля, сприяло відтокові сільської молоді на заробітки [11, с. 76].

З огляду на реформаторську політику Російської імперії змінювалось становище жінки в суспільстві та сім'ї в цілому. Основним соціальним середовищем для української жінки було селянство, оскільки абсолютна більшість українців того часу (близько 90%) займалась сільським господарством та постійно проживала в селі. Вона перестала виконувати лише господарські, але й набуває певних соціальних функцій та наділяється вже правами. Це було зумовлено не тільки змінами в законодавстві Російської імперії, а й змінами в соціальній структурі та світогляді населення.

Юридично-правове регулювання більшості питань, що стосувалося прав жінок, здійснювалося на підставі цивільного законодавства Російської імперії, так як вся Правобережна Україна входила до її складу. Застосування норм місцевого права на території України було практично припинено, і на цій території з 1840-1842 рр. в частині цивільного та кримінального права набув чинності «Звід Законів Російської імперії». Права і свободи особистості в Російській імперії були надто обмежені, а представницька влада була відсутньою. І чоловіки і жінки обмежувалися в своїх правах, не приймали участі в формуванні органів державного управління. Необмежена влада російського царя

не допускала свободи та спиралася на вікові звичаї, догмати християнського світосприйняття неосвіченої частини населення. Разом з тим, у відповідності з діючим в той час законодавством, жінки були обмежені в своїх правах в значно більшій мірі, ніж чоловіки [9, с. 76].

Характерною рисою цивільного законодавства Російської імперії було безумовне визнання чоловіка головою родини. Саме чоловік визначав місце проживання сім'ї, передавав дружині своє прізвище та права свого стану, мав вирішальний голос у внутрішньо-сімейних справах, пріоритетне право опіки та влади над дітьми, був представником інтересів сім'ї перед громадськими та державними органами та у суді. Отже, у правовому сенсі дружина була особою підлеглою і вторинною стосовно чоловіка. Варто зауважити, що брак чіткого правового механізму реалізації принципу влади чоловіка в Російській імперії призвів до ліберального його трактування у судовій практиці, з одного боку, та прагнення законотворця (Сенату) його формально закріпити та посилити, з іншого [17].

Однак, законодавство Російської імперії визнавало правосуб'єктність жінок, тобто надавало кожній повнолітній жінці (самотній чи заміжній) реальну можливість безпосередньо звертатись до суду з позовами про порушення майнових прав, про завдання особистих моральних збитків чи фізичних ушкоджень. Закон по різному захищав або карав селянку і поміщицю, робітницю і власницю фабрики чи майстерні. Так як, наприклад, для жінок панівних верств суспільства вихід із шлюбу був відносно легшим, ніж диктували цивільний та релігійний закони, то для жінок середніх і нижчих верств життя в шлюбі було важчим, а вихід із нього шляхом формального розлучення був майже неможливий. Все ж сам факт можливості особисто (а не через посередника) представляти та обстоювати власні інтереси свідчить про визнання жінки повноцінним суб'єктом цивільно-правових відносин [11, с. 77].

Відмінною рисою, від правової системи європейських країн, цивільного законодавства Російської імперії було визнання за жінкою права на приватну власність. Існування унікального жіночого майнового звичаєво-правового інституту, як материзна (рухоме та нерухоме майно, яке жінка отримала в посаг під час одруження чи у спадок від матері, що перебувало у неподільній власності жінки та успадковувалося тільки по жіночій лінії) забезпечувало жінці певний статус і вагу в подружжі.

В XIX ст. під дію положень Зводу законів підпадала відносно незначна кількість жінок: представниці панівних і середніх прошарків суспільства [13]. В селянському ж середовищі чинність офіційного (кодифікованого) законодавства була формально-

умовною. Судовими органами розглядалися тільки серйозні карні злочини селянок. Питання цивільно-правового характеру, що поставали в селянській сім'ї (щодо власності, успадкування, одруження, розлучення, опікунства тощо), вирішували в межах чинного в цій місцевості звичаєвого права. Звичаєве право, яке охоплювало усталені традицією норми, правила та регламенти майнових і сімейних відносин, було закорінене у народний світогляд із і ще більше, ніж офіційне законодавство, нівелювали гендерну нерівність і захищали жінку від принижень.

Досліджуючи роль та місце української жінки в системі відносин кінця XIX – початку XX ст., варто звернути увагу на такий параметр, як рівень освіти. Не дивлячись на досить поширену думку в українському народознавстві про високу освіченість українського селянства в цілому та жінок зокрема, варто зазначити, що у своїй масі українське жіноцтво було майже неписьменне. За даними перепису 1897 р. в Російській імперії серед українців в середньому грамотних чоловіків було 23 %, а жінок – лише 4 %. Однією з причин катастрофічно низької письменності українського жіноцтва є панування гендерної ідеології. Адже, згідно з тогочасними уявленнями, освіта була потрібно в першу чергу чоловікові як особі, наділеній повноваженнями голови сім'ї та як представникові інтересів родини в стосунках із суспільними та державними інституціями (громадою, органами влади, судом тощо), тоді як сферу жіночих інтересів і компетенції обмежували сімейно-побутовими та господарськими справами, що, як вважалося, не потребували шкільної освіти [11, с. 80].

Однак, злам XIX – XX ст. позначився позитивними зрушеннями в напрямі поширення освіти серед українського жіноцтва. Вже наприкінці XIX ст. (1891-1892 рр.) було відкрито 233 жіночих гімназій Міністерства народної освіти, 31 жіночої гімназії відомства імператриці Марії, 56 приватних жіночих навчальних закладів з курсом гімназій і прогімназій, 30 інститутів, 40 жіночих єпархіальних училищ та інших закладів. Тільки у гімназіях Міністерства народної освіти і Маріїнських навчалася 72000 дівчат, а в усіх гімназіях і прогімназіях не менше, як 100000, не беручи до уваги дівчат, які здобували освіту в інститутах, єпархіальних училищах тощо [16].

Проте ці реформи все ж не змогли докорінно змінити вже існуючий соціальний лад. Не дивлячись на те, що розвиток жіночої освіти підвищив соціальний статус жіноцтва та його роль у суспільних процесах, представниці «слабкої половини» і надалі продовжували займати другорядні позиції. А патріархальні устої сім'ї робили жінку залежною і підневільною від чоловіка.

Цивільне законодавство Російської імперії в цілому носило дискримінаційний характер по відношенню до заміжніх жінок. Зокрема, залежність жінки підкріплювалась наступними статтями Ч. 1., Т. X «Зводу законів»: 103, 107, 179, 2202, 2203, згідно положень яких:

- 1) дружина мала підкорятися своєму чоловікові, шанувати його, необмежено слухатися, догоджати;
- 2) подружжя повинно було жити спільно. При переселенні чоловіка, при зміні місця його служби, або при іншій зміні постійного місця проживання чоловіка, жінка слідувала за ним;
- 3) право на окреме проживання та паспорт жінка могла лише отримати з дозволу чоловіка, вона не могла видавати векселів, якщо не вела самостійної торгівлі;
- 4) жінка не могла найматися на роботу без дозволу чоловіка [15].

Все це безумовно деморалізувало та пригнічувало жінку і в той же час слугувало причиною зневажливого відношення до неї суспільства.

Позицію жінки в сімейній ієрархії, обсяг її прав та спосіб взаємодії з соціальним оточенням, перш за все визначала соціальна роль (дочка, сестра, дружина, свекруха чи теща і. т. д.), яку вона виконувала, перебуваючи в конкретному віковому статусі (дівчинка, дівчина, молодша, баба). Найвищий престиж здобували жінки, які повноцінно виконували всі приписані відповідному віковому статусу ролі. Проте траплялися і відхилення від узвичаєного порядку набуття та зміни соціальних статусів, часткове або неповноцінне виконання певних ролей чи їх невиконання взагалі. Коли жінка демонструвала невідповідну статусові поведінку, через якісь обставини не виконувала призначених для неї соціальних ролей, то набувала специфічного соціального статусу (вдова, розлучена, стара діва, бездітна, покритка, відьма та ін.), що не був безпосередньо пов'язаний з віком жінки. Ці статуси розглядали як певні відхилення, що на рівні повсякденних практик передбачало особливі моделі поведінки для таких осіб та відповідні способи контакту з соціальним середовищем, а також виявлялось і в певних правових та звичаєво-обрядових обмеженнях [11, с. 81].

В українській сім'ї існувала певна гендерна асиметрія у моделях поведінки чоловік та дружини навіть підчас звичайного побутового конфлікту. В більшості випадків громада закривала очі на насилля в сім'ї. Адже це було цілком очікувано та закономірно, оскільки дуже часто шлюби укладались не за бажанням молодих, а за розрахунком батьків. А практика розлучень, як вже зазначалось вище, не була поширеною на той час в Україні, тому всі конфлікти вирішувались у сімейному колі.

Гендерна асиметрія виражалась і в реакції суспільства на подружню зраду чоловіка та жінки. Громада частіше закривала очі на чоловічі, адже сама дружина приховувала факт перелюбу, щоб уникнути ганьби та розголосу серед населення. Осуд жіночої зради зі сторони односельчан був значно суворішим, ніж зради чоловіка. А провину за перелюб народна мораль покладає на жінку. У народному світогляді вона постає як істота пристрасна та хтивна, сповнена бажання тілесних утіх. Американська дослідниця К. Воробець проаналізувала численні зразки прозового фольклору (легенди, казки, оповідання) та етнографічні відомості й дійшла висновку: більша суворість щодо позашлюбних статевих зносин жінок зумовлена тим, що це ставило під сумнів, з одного боку, питання батьківства, з іншого – сексуальність спроможність чоловіка, а відтак підважувала безумовну жіночу підлеглість. Дослідниця зазначала, що жінки, зазвичай, поділяли таку позицію і щиро визнавали потребу посиленого контролю над жіночою сексуальністю та необхідність моральної цензури їх поведінки, що мало б стримати їх від гріху [6, с. 62].

Підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що наприкінці XIX – на початку XX ст. статус української жінки значно змінився як на законодавчому рівні, так і суспільному. Вона отримує певні права, частково наділяється громадянськими правами, одержує спеціалізовану освіту. Всі ці зміни були спровоковані реформаторською діяльністю, яку провадила на той час Російська імперія. Проте переважання звичаєвого права залишалось не змінним, можливо тому більшість норм так і залишились на папері та не знайшли свого втілення в життя. Становище жінки ж в сім'ї залишалось незмінним. Вона продовжувала виконувати основні господарські функції, виховувала дітей та повністю підпорядковувалась чоловічій владі. Не дивлячись на такі прогресивні, на той час зрушення в бік здобуття жінками чільного місця в суспільній громаді, статус та роль жінки, який визначався законодавчою системою, звичаєвим правом та її віковим статусом, докорінних змін на той час не зазнав.

Досліджуючи девіацію та девіантну поведінку жінок варто враховувати ряд чинників, що впливають на прояви та мотиваційну складову даного явища. В першу чергу це набір сталих та чітко сформованих в певному суспільстві моральних цінностей та ідеалів, які тісно переплітаються з культурними, а також традиціями та звичаями народу. Саме вони визначають місце та роль жінки в сім'ї, громаді, та і в суспільстві в цілому. Другим чинником виступає конкретний час, період в історії, який характеризується певними соціально-економічними та політичними процесами, які впливають на правовий статус українського жіноцтва. І нарешті третім є середовище та

оточуючий світ, що з дитинства закладає ціннісні орієнтири та приймає безпосередню участь у формуванні особистості.

Висновки

Отже, підсумовуючи вище викладене можна зробити висновок, що при дослідженні девіантної поведінки жінок мова має йти про конкретне суспільство, нормативну систему, і про девіації, які існують та визнаються такими в конкретному суспільстві та часі. Крім цього варто враховувати психофізіологічні особливості статі та вплив соціального середовища на формування особистості. Таким чином, можна зробити висновок, що жіноча девіантна поведінка – це історично мінливе явище як за соціальною сутністю, так і за місцем (у різних державах і різних соціально-економічних формаціях неоднакове коло злочинів) і за часом (кількість кримінально карних діянь змінюється разом з історичним розвитком держави).

Література

1. Goode E. Deviant Behavior. Second Edition. New Jersey: Englewood Cliffs, 1984. P. 17.
2. Higgins P., Butler R. Understanding Deviance P. McGraw-Hill Book Company, 1982. P. 348.
3. Little, W. Introduction to Sociology – 1st Canadian Edition. 2012. 406 p.
4. Palmer S., Humphery J. Deviant Behavior: Patterns, Source and Control. NY-L, 1990. P. 3.
5. Блага А. Про жіночу злочинність. Право України. 1999. № 9. С. 88-89.
6. Воробець К. Спокусниця чи цнотлива? Непевне статеве становище жінок у пореформеній українській селянській громаді. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство. Львів, 2003. С. 62-71.
7. Гарасимів Т. З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія. Львів, 2012. 420 с.
8. Гилинский Я. И. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений». Санкт-Петербург, 2004. 520 с.
9. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні / За загальн. ред. Л. О. Смоляр. Одеса, 1999. 438 с.

10. Кікалішвілі М. В. Девіантна поведінка: поняття та ознаки / Вісник Академії адвокатури України. 2011. №3. С. 109-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2011_3_17
11. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Львів, 2012. 287 с.
12. Коэн А. Исследование проблем социальной дезорганизации и отклоняющегося поведения. Социология сегодня. Москва, 1965. С. 520-521.
13. Петришина Л. Правовий статус жінки Наддніпрянщини в історіографічному дискурсі XIX ст. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/390/Petrishin.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
14. Пригожий И. Философия нестабильности. Вопросы философии. 1991. № 6 С 46-52.
15. Свод законов Российской Империи. Т. 10. Ч. I. 1900; Дністрянський С. Цивільне право. Відень, 1919.
16. Слюсаренко Н. В. Роль та місце жінки в історії розвитку суспільства URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/slyusarenko3.pdf
17. Шевченко М. І. Соціально-правовий статус української жінки кінця XIX – поч.. XX ст. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2013_14_20
18. Шевченко О. В. До питання про мотивацію злочинної поведінки жінок. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти. матеріали наук.-практ.конф. (Харків, 10 квіт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 104-107